

DEVA – LEAGĂN AL MIȘCĂRII DEMOCRATICE ȚĂRANEȘTI HUNEDORENE

MIRCEA VALEA
GHEORGHE I. IONIȚA

Deplina încredere acordată de către întregul nostru popor Partidului Comunist Român își are o bază temeinică în caracterul militant, consecvent revoluționar al activității desfășurate în vederea apărării intereselor fundamentale ale masei muncitoare de la orașe și sate.

Acționînd cu fermitate pe linia mobilizării și organizării tuturor forțelor sociale asuprite și exploatare, P.C.R. a situat, statornic, în centrul preocupărilor sale, realizarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime ca o cerință de bază a asigurării victoriei în lupta sa revoluționară pentru progres și bunăstarea poporului.

O dată cu scoaterea sa în afara legilor, una dintre problemele vitale care se puneau în fața partidului comunist era cea a stringerii legăturilor cu masele largi populare de la orașe și sate. Pe această linie, Plenara C.C. al P.C.R. și a Comisiei Centrale de Control, din iulie 1925, a constituit un moment important în activitatea partidului comunist, stabilind în mod realist, în deplină concordanță cu realitățile românești, principalul aliat al clasei muncitoare, în lupta pentru democratizarea țării, ca fiind „țărănimea, nu numai cea săracă, dar și cea mijlocie și chiar o parte din chiaburime”¹. În rezoluția Plenarei se preciza că mijlocul constituie acea categorie țărănească „care nu are pămînt suficient sau inventar suficient și, ca să-și completeze pămîntul necesar, ia în arendă pămînt”, iar pătura de jos a chiaburimii „are pămînt suficient pentru a procura de lucru întregii familii și își asigură existența prin cultivarea numai a acestui pămînt”². Importantele hotărîri adoptate de către Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925 au creat condiții prielnice pentru ca partidul comunist să-și poată amplifica legăturile cu masele.

Practicile unor elemente stîngiste din conducerea partidului, cît și directivele Cominternului, în vădită contradicție cu interesele poporului nostru, nu au influențat, în anii următori, activitatea revoluționară în totalitatea ei. O serie de militanți comuniști, printre care și cei din Deva, au acționat potrivit indicațiilor plenarei, prin metode și mijloace adecvate, în vederea atragerii în lupta democratică a celor mai largi mase ale țărănimii. În acest sens, organizația P.C.R. din Deva, prin comunistul Samoilă Gombo, începînd din anul 1927, reușește să-și apropie o seamă de țărani, ca: Miron Belea, Romulus Zăroni, Ion Moga Fileru, Ioviță Dumbravă ș.a.³, gospodari fruntași ai satelor hunedorene și membri ai partidului liberal sau național-țărănesc. În felul acesta, comuniștii din Deva dădeau dovadă de maleabilitate tactică în abordarea problemei țărănești, în canalizarea frământărilor țărănimii spre lupta revoluționară a clasei muncitoare și spre desprinderea, în acest fel, de sub influența partidelor burghezo-moșierești.

O strînsă colaborare a existat, în tot acest timp, între comunistul Samoilă Gombo și dr. Petru Groza, cunoscător al realităților satului românesc, al căutărilor țărănimii de a ieși din marasmul politic al vremii. Dealtfel, organizația P.C.R. din Deva a acordat, încă de la crearea sa, o atenție deosebită evoluției politice a dr. Petru Groza, orientării tot mai accentuate a acestei marcante persona-

1. Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1923—1920, vol. II, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 319.

2. Idem, p. 322.

3. Samoilă Gombo, Relatări despre Frontul plugarilor, (materiale aflate în arhiva familiei S. Gombo).

litați a vieții politice românești spre o justă înțelegere a importanței tezelor marxist-leniniste privitoare la necesitatea încheierii alianței muncitorești-tărănești, a rolului conducător al partidului comunist în lupta dusă de către cele două clase exploatate împotriva nedreptei orînduiei capitaliste *).

Retras la Deva în 1927, dr. Petru Groza se dedică unor aprofundate analize a mișcărilor politice, ținînd, pe parcursul anilor, o legătură trairnică cu comuniștii ⁴.

Despre strînssele relații dintre dr. Petru Groza și comuniștii din Deva, în anii crizei economice, se fac dese consemnări în rapoartele autorităților. Astfel, chestura de poliție din Deva informa în 8 aprilie 1933 că: „Dl. Petru Groza... și-a îndreptat privirile spre partidele de stînga și chiar extremiste, preconizînd un apropiat regim comunist în țară, de aceea D-sa a căutat o trăsură de unire spre partidul comunist și... păstrează legături de prietenie, de idei politice și chiar de acțiune cu capiii mișcării comuniste din Deva, anume avocatul Almășan Augustin și Samoilă Gombo, cunoscuți agitatori comuniști și elementele periculoase ordinei și siguranței publice, pentru care fapte au fost arestați și deținuți. În toamna anului 1931 — continuă raportul — fiind descoperită o organizație comunistă în localitate, au fost arestați numeroși comuniști, iar Dl. Groza a dat sprijin familiilor acestor arestați, ajutîndu-i cu bani, iar comuniștilor deținuți la închisoare le-a trimis alimente pe timpul ispășirii pedepsei... Dl. Petru Groza adesea este văzut în compania avocatului Almășan și Gombo, cu care se plimbă pe străzile orașului și schimbă cărți de literatură cu caracter socialist și comunist...” ⁵.

În decembrie 1931, dr. Petru Groza a intrat în legătură cu dr. Kohn Hillel, membru al Comitetului regional al P.C.R. Cluj, prin Samoilă Gombo ⁶. Întîlnirea dintre cei doi a avut loc la Cluj ⁷ și spunea dr. Petru Groza — „a durat multe ore din noapte. Tovarășul respectiv care venea din partea Partidului Comunist mi-a schițat un tablou atît de clar al situației politice mondiale și al locului României în acest tablou, încît nu numai că m-a surprins, dar m-a zguduit profund. La sfîrșitul convorbirii, l-am rugat să repetăm întîlnirea peste cîteva săptămîni. Aceasta s-a și realizat, de astă dată ajungînd să stabilim probleme concrete de politică internă în legătură cu care urma să acționez” ⁸. Începînd din 1932, lunar, au avut loc întîlniri între dr. Kohn Hillel și dr. Petru Groza la Cluj sau la Deva ⁹.

Problemele dezbătute cu prilejul acestor repetate întîlniri au fost, neîndoielnic, axate, în primul rînd, pe rezoluțiile Congresului al V-lea al P.C.R. Pornind de la constatarea realistă că „exproprierea țărănimii de către bănci și cămătari, vînzarea averii cu toba lovesc nu numai țărănimea săracă și mijloacă, ci și păturile de jos ale țărănimii înstărite” ¹⁰, congresul sublinia că „lupta contra datoriilor și a tuturor felurilor de impozite, bănești și în natură, pentru desființarea tuturor categoriilor de plăți (de rîscumpărare, arendă, de asigurare, cotizații la camerele agricole, plata datoriilor și dobinzilor etc.), **trebuie să fie inelul principal de organizare** (s.n.) și de desfășurare a luptelor maselor muncitorești pentru pămînt fără plată, de îndreptare a maselor țărănești pe drumul luptei comune pentru doborîrea domniei burghezo-moșierești și a monarhiei semifeudale” ¹¹. Totodată, se trasa, ca o sarcină de seamă comuniștilor în munca la sate, demascarea, subminarea și destrămarea partidelor burghezo-moșierești ¹².

În vederea întăririi și lărgirii influenței partidului comunist la țară, Congresul al V-lea a hotărît organizarea editării „unei literaturi țărănești de masă (gazetă țărănească în diferite limbi)...” ¹³. Pe această linie, în septembrie 1932, a apărut la Cluj ziarul săptămînal în limba maghiară „Falvak Nepe”, îndrumarea căruia fiind asigurată de dr. Kohn Hillel și Vincze Ianos, din partea Comitetului

*) Materiale documentare referitoare la prietenia încheiată încă din 1918 între Samoilă Gombo și dr. Petru Groza se află în arhiva și biblioteca familiei S. Gombo.

4. Dr. Petru Groza, *File autobiografice*, în „Magazin istoric”, anul II, nr. 1 (10), ianuarie 1968; p. 53; Iordaky Lajos, *Întîlnirile mele cu dr. Petru Groza*, în „Magazin istoric”, anul VII, nr. 1 (70), ianuarie 1973, p. 49—50; Declarația dr. Petru Groza, privitoare la activitatea revoluționară a lui Samoilă Gombo. (Arhiva familiei S. Gombo).

5. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 20, dosar 4072, fila 105.

6. Iordaky Lajos, l.c., p. 50; Declarație a dr. Petru Groza l.c.; Adresă a Prezidiului M.A.N. către F.I.A.P., din 30 ianuarie 1937 (copia se află în posesia noastră); Samoilă Gombo, *Relatări despre Frontul plugarilor*, l.c.

7. Dr. Petru Groza, *Multe am văzut*, prin multe am trecut, în „Magazin istoric”, anul VI, nr. 1 (58), ianuarie 1972, p. 67—68.

8. Iordaky Lajos, l.c., p. 50.

9. Ibidem.

10. Documente din istoria Partidului Comunist din România, vol. III, 1929—1933, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 352.

11. Idem, p. 362.

12. Idem, p. 363 și 371.

regional Cluj al P.C.R. În redacția ziarului munceau „tineri intelectuali comunisti și simpatizanți ai mișcării muncitorești”¹⁴. Ziarul demasca și combătea mizeria și teroarea care bîntuiau satele, execuțiile silite, abuzurile organelor fiscale, chemînd țărănimea maghiară la luptă, alături de cea română, în alianță cu muncitorimea, împotriva samavolniciei petrecute în țară.

Concomitent, la Deva, se tipărea ziarul săptămînal „Horia”, al cărui director era avocatul Aurel Filimon. Paginile ziarului inserau, tot mai des, la fel ca ale publicației din Cluj, probleme care frîmîntau masele țărănești în anii crizei economice. Orientarea dată ziarului „Horia”, în direcția canalizării nemulțumirilor țărănimii pe făgașul organizării de clasă, se datora preocupării în acest sens a dr. Petru Groza, cooptat, împreună cu avocatul comunist dr. Augustin Almășan, în redacția săptămînalului „Independent” din Deva¹⁵. De remarcant este faptul că în acea vreme, cînd începerea să se contureze un profil democratic ziarului „Horia”, între dr. Petru Groza și dr. Kohn Hillel, comunistul care asigura îndrumarea ziarului „Fălvak Nepe”, se stabiliseră deja relații trainice prin întîlnirile avute la Cluj sau la Deva.

Alături de articolele mobilizatoare cuprinse în paginile ziarului „Horia”, o contribuție activă în antrenarea maselor exploatare de la sate la luptă organizată a avut rețeaua agitatorică alcătuită din numeroși țărani, al cărui nucleu îl constituia grupul celor cu care militantul comunist Samoilă Gombo stabilise legături în anii anteriori crizei economice. Acest grup de țărani, lărgit între timp, hotărăște, cu ocazia unei consfătuiri ținute la Deva în ultimele zile ale anului 1932, să publice în ziarul „Horia” un apel adresat țărănimii hunedorene¹⁶. Și într-adevăr, ziarul „Horia” din 23 decembrie 1932 lansa o chemare prin care li se cerea țăranilor să participe în data de 8 ianuarie 1933 la întrunirea de la Deva, pentru a-și spune răsplată cuvîntul „în legătură cu legea conversiunii datoriilor agricole”¹⁷.

Mobilizarea la adunarea populară s-a făcut, de asemenea, de către țărani, care se anunțau unul pe altul, și prin foi volante răspindite în satele hunedorene¹⁸.

În dimineața zilei de 8 ianuarie 1933, — potrivit consemnărilor ziarului „Horia” —, „străzile Devei gemeau de mulțimea țăranilor români veniți la adunarea lor”¹⁹. Impresionate de miile de țărani înclonați pe străzile orașului, autoritățile erau silite să recunoască faptul că niciodată vreun guvern sau partid politic burghez nu a reușit, pînă atunci, să organizeze vreo întrunire mai grandioasă în județul Hunedoara²⁰.

Marea întrunire de la Deva, din 8 ianuarie 1933, a constituit piatra de temelie în organizarea de clasă a țărănimii, în antrenarea viguroasă de către P.C.R. a maselor exploatare de la sate la lupta revoluționară, alături și sub conducerea clasei muncitoare din România.

Valoroasa experiență a Partidului Comunist Român în problema făuririi alianței muncitorești-țărănești, confirmată strălucit prin înființarea organizației „Frontul plugarilor” și prin realizarea, în scurt timp, a unui larg front de luptă împotriva exploatarei capitaliste, a fascismului, pentru democrație și progres social, constituie o reală contribuție la patrimoniul mișcării comuniste și muncitorești internaționale, partidele comuniste și muncitorești din țările care pășesc pe calea dezvoltării economico-sociale independente avînd posibilitatea să o folosească ca un îndreptar în desfășurarea luptei lor revoluționare.

DEVA COMME CENTRE POLITIQUE DES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE DANS LES DERNIERES ANNEES DU XIX-EME SIECLE

R é s u m é

Fondés sur une riche documentation archivée, les auteurs soulignent l'importance de l'organisation départementale P.C.R. Hunedoara, dans la création de l'organisation démocratique des paysans „Frontul Plugarilor”. Dans l'article on souligne l'activité infatigable du dr. Petru Groza sur la ligne d'appui la lutte du Parti Communiste Roumain pour lier l'alliance des ouvriers et des paysans.

13. Idem, p. 369.

14. Dr. Gh. I. Ioniță, Sub semnul unității și frăției (convorbire cu prof. univ. dr. docent Ladislau Banyai), în „Magazin istoric”, anul IV, nr. 11/44), noiembrie 1970, p. 8; L. Banyai, Pe făgașul tradițiilor frățești, București, 1971, p. 166.

15. Samoilă Gombo, Relatări despre Frontul plugarilor, l.c.

16. Gh. I. Ioniță, Gh. Tuțul, Frontul plugarilor (1933—1953), București, 1970, p. 13; Gh. Micle, Răscoala pămîntului, Editura „Frontul plugarilor”, 1945, p. 18; Samoilă Gombo.

17. „Horia”, nr. 23 din 23 decembrie 1933.

18. Gh. I. Ioniță, Gh. Tuțul, o.c., p. 18.

19. „Horia”, nr. 2, din 21 ianuarie 1933.

20. Gh. I. Ioniță, Gh. Tuțul, o.c. p. 17.